

מוגבלות שכלית התפתחותית: תיאוריה, מחקר והשלכות יישומיות

מיכל אל-יגון | מלכה מרגלית

מוגבלות שכלית התפתחותית: תיאוריה, מחקר והשלכות יישומיות: מבוא, סיכום וכיווני עתיד

מיכל אל-יגון ומלכה מרגלית

הספר מציג ידע תיאורטי ויישומי עדכני בנושא מוגבלות שכלית התפתחותית והוא כולל המשגות תיאורטיות, ממצאי מחקרים ודרכי יישום של מחקרים שנערכו בישראל, לצד מגמות בינלאומיות עדכניות. ספר זה נועד להרחיב את הידע התיאורטי והיישומי בתחומי הדעת המרכזיים, להם נזקקים סטודנטים, חוקרים, מעצבי מדיניות, משפחות ואנשי מקצוע, העובדים עם ילדים, מתבגרים ומבוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית.

מספר מודלים מרכזיים הנחו את כותבי הפרקים שנכללו בספר זה. בהתאם, הפרקים המבוססים על המודל הרפואי מתייחסים להגדרות, כדוגמת ההגדרה המופיעה ב-DSM-5 – *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (APA, 2013). בהתאם להגדרה זו, מוגבלות שכלית התפתחותית – Intellectual Developmental Disorder, הינה לקות התפתחותית, הכוללת לקויות בתפקוד הקוגניטיבי ובהתנהגות מסתגלת. לקויות אלו באות לידי ביטוי במיומנויות תפיסתיות, חברתיות ויישומיות של הפרט ושכיחותן מוערכת בכ-1% מהאוכלוסייה (DSM-5, 2013). מספר קריטריונים ואפיונים מוצגים ב-DSM-5 בהקשר למוגבלות שכלית התפתחותית. כך, הגדרה זו מתייחסת לקיומן של מגבלות בתפקוד האינטלקטואלי, כדוגמת: היסק, פתרון בעיות, תכנון, חשיבה מופשטת, שיפוט, למידה אקדמית ולמידה מניסיון. המגבלות בתפקוד ההסתגלותי מתבטאות בקשיים במגוון היבטים התפתחותיים ומוגבלות בתפקוד, באחת או ביותר מהפעילויות של הפרט, כדוגמת: תקשורת, השתתפות חברתית וחיים עצמאיים במגוון סביבות ומערכות, כגון: בית, מערכות חינוכיות, עבודה וקהילה.

הגדרה עדכנית נוספת פורסמה בשנת 2021 על-ידי ה- The American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD). בהתאם להגדרה זו, מוגבלות שכלית מתאפיינת במוגבלות משמעותית, הן בתפקוד השכלי והן בהתנהגות מסתגלת, כפי שהן מבוטאות במיומנויות תפיסתיות, חברתיות ויישומיות. ביטויי מוגבלות זו מופיעים לאורך שלבי ההתפתחות וניתן להבחין בהם לפני גיל 22 (Schalock et al., 2021).

חשוב להדגיש, כי על-פי המודל הרפואי, על המגבלות להיות מתוקפות הן באמצעות הערכה קלינית והן באמצעות מבחנים אינדיבידואליים וסטנדרטיים. בהתאם למגמות אלו, החלק הראשון בספר מתמקד **בהגדרות, אטיולוגיה, סיווג ודרכי אבחון**, והוא כולל מספר פרקים הבוחנים היבטים אלו: **מוגבלות שכלית התפתחותית – הגדרה, אטיולוגיה, סיווג ודרכי אבחון** (הוזמי ועמינדב¹); **הגישה הקוגניטיבית באבחון, טיפול ושיקום במוגבלות שכלית התפתחותית (קרייטלר), חושבים אחרת, הנגשה קוגניטיבית: מודל מבוסס ראיות והשלכות יישומיות עבור אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (ילון-חימוביץ, אבידן-זיו, טנא-רינדה ורימון-גרינשפן), בין הגדרה עצמית לסנגור עצמי – דילמות העולות מהמפגש בין אנשי המקצוע לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (דרור, ורטהימר-שינה ואלמוג).** החלק השני של הספר קשור אף הוא לסיווג הלכות ההתפתחותית, והוא מתמקד **בנוכחות המשותפת של מוגבלות שכלית התפתחותית ואוטיזם**. בהתאם, חלק זה כולל שני פרקים: **נוכחות משותפת של אוטיזם ומוגבלות שכלית התפתחותית (שולמן) ו-מוגבלות שכלית התפתחותית ואוטיזם: שינויים בתפקודים קוגניטיביים והתנהגותיים לאחר התערבות מוקדמת ושימוש בתת"ח (סבלדי הרוסי וגביס).** עוד בהקשר המודל הרפואי, החלק השלישי עוסק **ב-בריאות ופסיכופתולוגיה** והוא כולל התבוננות ייחודית במספר סוגיות בריאותיות מרכזיות, בהקשר לאוכלוסיות עם מוגבלות שכלית התפתחותית: **הפרעות שינה במוגבלות שכלית התפתחותית והשלכות על הבריאות, אורח החיים ואיכות החיים (רייטר), השמנה בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית: סוגיה כבדת משקל (גולן שפרינצק), פגיעה מינית באנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית, טראומה ודרכי התערבות (ארגמן), תפיסה רב מערכתית בטיפול באנשים עם אבחנה כפולה: מוגבלות שכלית התפתחותית ופסיכופתולוגיה (משיח, בונר וסיני), ו-הנגשת השירות הרפואי לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (נסים).** המודלים הנוספים, אשר נכללו בספר הנוכחי, מבוססים על אמנת האו"ם לזכויות של אנשים עם מוגבלות והמודל החברתי-תפקודי של אדם-סביבה (ICF), אשר הוצג על-ידי ארגון הבריאות העולמי WHO – The International Classification of Functioning, Disability and Health (WHO, 2002, 2019). אמנת האו"ם, בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות, אושרה בשנת 2006 ואושרה בישראל בשנת 2012

¹ שמות מחברי הפרקים מופיעים בסוגריים לכל אורך המבוא.

ותרמה לעיצוב המדיניות בתחומי המוגבלות השכלית ההתפתחותית. אמנה זו מייצגת שינוי מהותי ביחס החברה כלפי אנשים עם מוגבלות והיא מתייחסת למספר עקרונות המבטאים את ערכי השוויון כהכללה וההשתלבות בחברה, מתן שירותים התואמים את צרכיו של האדם בהתאם לתפקודו וקבלת החלטות על ידי האדם עם המוגבלות עצמו. האמנה מדגישה, כי אנשים עם מוגבלות הם שוויון זכויות, על החברה לאפשר להם לבחור ולממש את העדפותיהם בחיי היום יום ולממש את זכויותיהם לחיים מלאים בקהילה, על פי העדפות אלו ויכולתם. לאמנה זו הייתה השפעה ניכרת על איכות חייהם של אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית בישראל, בכמה תחומים עיקריים: כשרות משפטית, דיור בקהילה והמבנה הארגוני של שירותים לאנשים עם מוגבלות (רימרן ושותפים, 2011). כאמור, בספר הנוכחי ישנה התייחסות גם למודל החברתי-תפקודי של אדם-סביבה (ICF), אשר הוצג על-ידי ארגון הבריאות העולמי WHO The International Classification of Functioning, Disability and Health (WHO, 2002, 2019). מודל זה מדגיש את יחסי הגומלין של האדם עם המוגבלות עם סביבתו, תוך התייחסות לשלושה מושגים מרכזיים: תפקוד, פעילות והשתתפות חברתית. מספר חלקים, אשר מוצגים בספר הנוכחי, מבוססים על ההדגשים שהוצגו באמנת האו"ם ובמודל החברתי-תפקודי של אדם-סביבה (ICF), תוך דיון נרחב והתבוננות ביקורתית על אופני היישום של עקרונות אלו. כך, החלק **היבטים חברתיים ותרבותיים: מדיניות ויישום** כולל את הפרקים הבאים: **מדיניות חברתית כלפי אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (יורקביץ ורימרן)**, **הזכות למימוש ערכים של אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (גרשוני)**, **מוגבלות שכלית-התפתחותית בחברה הערבית בישראל: פרספקטיבה של הצ'טל'ביות (בדראן, גור, בדראן ושטיין)**, **פיתוח כללי התנהגות אתיים בקרב מנהלי ארגונים המעסיקים עובדים עם מוגבלות שכלית התפתחותית בתעסוקה נתמכת (בן עמרם ושפירא-לשצ'ינסקי)** ו-**ערוצים לקהילה – סיכום 40 שנות פעילות לקידום הכללה, מעורבות והשתתפות בקהילה של אנשים עם קשיי תפקוד שכליים ואחרים (שן)**. החלק העוסק **במערכת המשפחתית** כולל אף הוא התייחסות נרחבת למודלים אלו, תוך התמקדות במערכת המשפחתית. יחד עם זאת, חלק זה משלב, בנוסף למודלים שהוזכרו לעיל, גם את התאוריות והגישות המיטביות. גישות מיטביות אלו עוסקות בחקר העמידות של הפרט והמשפחה ובוחנות גורמי סיכון וגורמי הגנה במספר רמות

אקולוגיות: רמות הפרט, המשפחה, מערכות החינוך, העבודה והקהילה (Al-Yagon & Margalit, 2012; Masten et al., 2021; Mittlemark et al., 2022). כך, כולל החלק העוסק במערכת המשפחתית את הפרקים הבאים: המערכת המשפחתית – משפחות לילדים, מתבגרים ומבוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית: משאבים אישיים ובין אישיים (מרגלית ואל-יגון), הורות תמידית: דחק, נטל טיפול ואמביוולנטיות של הורים מזדקנים המטפלים בילדם הבוגר עם מוגבלות שכלית התפתחותית (פיין), "זה בטח מפחיד להיות ככה... איפה אבא ואימא?!" – המפגש עם סופיות החיים במשפחה החרדית המזדקנת בהקשר לאדם עם מש"ה (זמיר) ו-סטטיגמה, תחושת מסוגלות, לחץ ומשתני רקע בקרב אבות בדואים למתבגרים עם מוגבלות שכלית – נקודת מבט תרבותית (מנור, בנימיני ובעביה). החלק המתמקד בהתערבות, טיפול, וחינוך: שילוב והכלה, מכיל אף הוא התבוננות נרחבת מהזוויות התיאורטיות והיישומיות שהוזכרו לעיל, תוך התמקדות בתיאור גישות בהתערבות וחינוך. חלק זה כולל את הפרקים הבאים: היבטים פילוסופיים, תאורטיים ויישומיים של למידה משמעותית ולומדים עם מוגבלות: מודל מעגל ההפנמה ויישומו במערכות החינוך המיוחד והרגיל (רייטר), קולם של התלמידים: תפיסותיהם של תלמידים עם מוגבלות המשולבים בכיתה ושל חבריהם ללא מוגבלות (אבישר והיימן), התערבות מוקדמת עבור פעוטות עם מש"ה (יפעת, ניר וטננבאום), ו-שילוב בוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית במערכת החינוך: חזון, אתגר ומעשה (פלביאן ובן חמו). לבסוף, שלושת החלקים הבאים עוסקים במוגבלות שכלית התפתחותית בשלבי ההתפתחות השונים, תוך התמקדות במחקרים המבוססים על המודלים שנדונו למעלה. כך, החלק: **המעבר לבגרות: תוכניות התערבות, תמיכה ושיקום** מכיל את הפרקים הבאים: **דיוור של אנשים עם מוגבלות שכלית-התפתחותית (בר-לב)** ו-**המעבר לבגרות של צעירים עם מוגבלות שכלית התפתחותית: תרומתן של נחישות ואוריינטציית עתיד להצלחתו (רז)**. החלק הבא עוסק באוכלוסייה מבוגרת ומתמקד בהיבטים של **רומנטיקה, זוגיות והורות של הבוגרים**. כך, נכללים בחלק זה הפרקים הבאים: **זוגיות, מיניות והורות של אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית כחלק ממסע חייהם מתלות בילדות לאוטונומיה בבגרות (נוימן)**. ו-**הורים עם מוגבלות שכלית וילדיהם: רקע, מדיניות ותוכניות התערבות (ברק, ושלר ושפיגלמן)**. החלק האחרון עוסק ב**מוגבלות שכלית התפתחותית בגיל המבוגר: איכות חיים, מניעה, תמיכה ושיקום והוא**

כולל את הפרקים הבאים: תיאוריית "הגיל המפצה": פיתוח יכולות קוגניטיביות, רגשיות והתנהגותיות לקידום איכות החיים בקרב מבוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (חן, בוסתן, טל, ניסים וליפשיץ), העולם המורכב של הזקנה – הזדקנות מוצלחת אל מול האתגרים (דוד), ו-מבוגרים עם מש"ה ויחסי אחאים במשפחות מזדקנות (בנד).

התמודדות עם COVID-19

לבסוף, מספר הערות לסיכום. ספר זה נכתב בחלקו בתקופה בה התמודד העולם עם שינויים ואתגרים רבים בשל וירוס הקורונה. תקופה זו אופיינה בסגרים, בהיעדרן של מסגרות חינוך, עבודה ופנאי ובמתח ואי-ודאות. אנשים עם מוגבלות שכלית נמצאו בארה"ב בסיכון גבוה יותר לחייהם בהשוואה לכלל האוכלוסייה (Gleason et al., 2021). כמו כן, בדומה לכלל האוכלוסייה, הם נמצאו חשופים לא רק לסכנה הבריאותית, אלא גם לקשיים הרגשיים ולתחושת המצוקה והחרדה. מספר מחקרים עדכניים פורסמו לאחרונה בהקשרים אלו, תוך הדגשה, כי תחושות מצוקה וחרדה עלולות להיות מוגברות בקרב אוכלוסיות עם מוגבלות שכלית, בשל הקושי הקוגניטיבי להבנת הסכנה והשינויים הנדרשים, והקושי הרגשי להסתגל לשינויים בשגרת החיים (Adams, 2020). במחקרים נדונו הקשיים של ההורים, שנדרשים מחד להוות מקור לתמיכה לילדיהם, לצד התמודדותם האישית עם חרדות בריאותיות וכלכליות (Coaston, 2020; Willner et al., 2020). סקירות אלו הדגישו את הצורך בהנגשה של המידע על המגפה ודרכי התמודדות איתה, הצורך בתמיכה מוגברת בצעירים, במשפחות ובאנשי המקצוע, סיוע בהתמודדות עם בידוד, עיסוקים בזמן שהתפנה והגנה על הזכויות של אנשים עם מוגבלויות.

כיווני עתיד

בתהליך כתיבת הספר יצאנו לדרך מורכבת ומאתגרת. רצינו לשקף בספר זה את עושר המחקרים והידע של המומחים במדינת ישראל, בתחום ילדים ומבוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית, משפחותיהם ואחרים המקצועיים למסע החיים. אנחנו אסירות תודה למומחים מתחומי הדעת השונים, שהתלוו אלינו במסע זה, בכתיבה, בשיפוט ובהערכה, ובהשקעה רבה, המשקפת את המסירות שלהם והחשיבות של הנושא. תודה מיוחדת להנהלת קרן שלם שיזמה את כתיבת הספר ואפשרה את ביצועו.

התוויית כיווני עתיד היא משימה מאתגרת ומורכבת. על מנת לתת ביטוי מעמיק לכיוונים אלו, כל אחד מהפרקים בספר זה, כולל התייחסות ממוקדת לכיווני עתיד מחקריים ויישומיים-טיפוליים. יחד עם זאת, ברצוננו להציע מספר כיווני מחקר והתערבות משותפים לתכנים שהועלו בספר זה. יש חשיבות מרכזית לקידום שיח מעמיק ומתמשך בין אנשי המחקר ואנשי המקצוע בתחומי הדעת השונים, העובדים עם אוכלוסיות עם מוגבלות שכלית התפתחותית ובני משפחותיהם. בנוסף, יש צורך במחקרי המשך, כדי לבחון בהרחבה את יחסי הגומלין של האדם החי עם מוגבלות עם סביבתו, תוך התייחסות לשלושה תחומים מרכזיים: תפקוד, פעילות והשתתפות חברתית. לאור ממצאי הספרות המחקרית שהוצגו בספר זה, נראה, כי יש צורך בבחינה מעמיקה של איכות החיים הקיימת והאפשרית בעתיד, של אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית, בהתייחס להקשרים נרחבים הכוללים התייחסות לסביבות המשפחתיות, התעסוקתיות, התרבותיות והחברתיות. בחינה כוללת זו עשויה לתת מידע חיוני ועדכני על צרכי האוכלוסייה ולסייע בתהליכי פיתוח תוכניות לקידום תהליכי קבלה ושותפות של צעירים אלו בחברה. להערכתנו, מומלץ, כי התבוננות מעמיקה זו תכלול בחינה של המשאבים האישיים והמשפחתיים של ההורים והמשפחות. בחינה של משאבים אלו תסייע בתהליכי פיתוח של גישות מבוקרות מחקר, במטרה להעצים את הצעירים ומשפחותיהם. עוד נראה, כי יש חשיבות לשילוב תפיסות דינאמיות, רב-מימדיות, המכירות בהבדלים האישיים, המשפחתיים והקהילתיים, תוך התייחסות לדילמות תרבותיות במגזרים השונים בחברה הישראלית. בחינה מסוג זה תעצים את האפשרויות לביטויים מגוונים של תגובות לקשיים, לאיתור פתרונות יחידניים, להתייחסות מכבדת ומקבלת את השונות של הצעירים ושל המשפחות, המתבטאת במגוון רחב של אופני התפיסה של האתגרים, וההתמודדות עם הקשיים. לסיכום, אנחנו ממליצות על ארבעה כיווני עתיד:

א. **קידום המחקר התיאורטי והיישומי** במגוון הנושאים המתייחסים לאיכות חיים, זיהוי והפעלה של מקורות חוסן וקידום התקווה של אוכלוסייה עם מוגבלות שכלית התפתחותית, במגוון נרחב של גילאים ושלבי התפתחות לאורך מעגל החיים. יש חשיבות מיוחדת למחקר, המתמקד בשילוב תחומי הרגש והקוגניציה, בקידום הבריאות והבריאות הנפשית, של כל השותפים במסע החיים עם מוגבלות שכלית התפתחותית.

ב. **קידום גישות חינוכיות וטיפוליות מבוססות מחקרית והכשרת אנשי המקצוע.** יש צורך בבחינתן המעמיקה של השיטות והתוכניות, על מנת להבטיח, כי הן משקפות את השינויים בעולמנו, המודעות לשונות יחידנית בצרכים ובהתפתחות ויישום התוצאות של מחקרי הערכה, שבוחנים את יעילותן, תוך שילוב טכנולוגיה תומכת לפיצוי קשיים ואתגרים. עוד מומלץ, כי ייבחן הצורך בהכשרה ובהעשרה של אנשי המקצוע, תוך שילוב תפיסות וגישות חדשות להגברת מודעותם לצרכים ולפתרונות אפשריים לקידום התפתחות והצלחה של ילדים ומבוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית.

ג. **קידום ויישום של מדיניות התומכת בשוויון הזדמנויות.** קידום ויישום מדיניות זו מחייבת הכרה בשונות היחידנית, בצורך ובאפשרויות להגשמה עצמית, באפשרויות לתהליכי התפתחות מיטבית והשתלבות בחברת העתיד. בשנים האחרונות גובשו בארץ ובעולם המלצות מדיניות חשובות וחובתנו לזהות חסמים אפשריים ודרכים להתמודד איתם.

ד. **לסיום, האתגר המרכזי העומד לפתחנו – כיצד נוכל להפוך את העיסוק במוגבלות שכלית התפתחותית לתחום יוקרתי, מושך, ומאתגר, על מנת לקדם את פיתוח דור העתיד של חוקרים ואנשי מקצוע בתחום.**

ביבליוגרפיה

- רימרמן, א., סופר, מ. דגן, צ., רוטלר, ה. ומשעלי, ל. (2011). דוח בנושא חקיקת תעסוקה, מס ורווחה של אנשים עם מוגבלויות. המוסד לביטוח לאומי. נדלה מ-
<http://www.btl.gov.il/Mediniyut/BakashatNetunim/dohot/Pages/145.aspx>.
- Al-Yagon, M., & Margalit, M. (2012). Parental coping, emotional resources, and children's adjustment: Theory, empirical evidence, and interventional implications. In B. Molinelli, & V. Grimaldo (Eds.), *Handbook of the psychology of coping: New research* (59-84) Nova Publishers.
- Adams, D. (2020), How coronavirus could affect the wellbeing of people with intellectual disabilities. *The Conversation*, <https://theconversation.com/how-coronavirus-could-affect-the-wellbeing-of-people-with-intellectual-disabilities-133540>
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.
- Coaston, J. (2020). "We're being punished again": How people with intellectual disabilities are experiencing the pandemic. *Vox*, <https://www.vox.com/2020/4/6/21200257/disabilities-coronavirus-group-homes-isolation-policy>
- Gleason, J., Ross, W., Fossi, A., Blonsky, H., Tobias, J., & Stephens, M. (2021). The devastating impact of covid-19 on individuals with intellectual disabilities in the United States. *Innovation in Care Delivery. Advance online publication*. <https://doi.org/10.1056/CAT.21.0051>
- Masten, A. S., Lucke, C. M., Nelson, K. M., & Stallworthy, I. C. (2021). Resilience in development and psychopathology. *Annual Review of Clinical Psychology*, *17*, 521–549.
- Mittlemark, M. B., Bauer, G. F.; Vaandrager, L., Pelikan, J. M., Sagy, S., Eriksson, M, Lindström, B., & Magistretti, C. M., (Eds.) (2022). *Handbook of salutogenesis*. Springer.
- Schalock, R. L., Luckasson, R., & Tassé, M. J. (2021). Intellectual disability: *Definition, diagnosis, classification, and systems of supports* (12th ed.). American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.
- WHO - World Health Organization (2002). *Towards a Common Language for Functioning, Disability and Health ICF*.
- WHO - World Health Organization (2019). International classification of functioning, disability and health *ICD-11 manual* <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http%3a%2f%2fid.who.int%2fcd%2fentity%2f605267007>
- Willner, P., Rose, J., Stenfert Kroese, B., Murphy, G., Langdon, P., Clifford, C.,... Vivien, C. (2020). Effect of the COVID-19 pan-demic on the mental health of carers of people with intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, *33*, 1523-1533.

הספר מציג סקירות רחבות בין-תחומיות של ידע תיאורטי עדכני בנושא מוגבלות שכלית התפתחותית. סקירות רחבות אלו, כוללות ממצאי מחקרים ישראלים ובינלאומיים ודיון נרחב בהשלכות היישומיות של ממצאים אלו. באמצעות המשגות תיאורטיות, ניתוח מעמיק של חקר מוגבלות שכלית התפתחותית ויישומי התערבות טיפוליים וחינוכיים של מידע זה, מצליח הספר להציג בצורה רחבה את תחומי הדעת המרכזיים להם נזקקים סטודנטים, חוקרים, ואנשי המקצוע בעבודתם עם ילדים, מתבגרים ומבוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית ובני משפחותיהם.

אודות קרן שלם

קרן ציבורית של השלטון המקומי בשיתוף משרד הרווחה והביטחון החברתי, מטרתה לסייע לרשויות האזוריות והמקומיות לפתח שירותים בקהילה לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית, הקרן מסייעת במענקים, ייעוץ וחשיבה לקידום איכות החיים בקהילה של האדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית בקהילה לכל אורך חייו, זאת מתוך הבנה מעמיקה במורכבות הצרכים הטיפוליים של האדם עם מוגבלות עצמו וצרכיו של הסובבים אותו.

Intellectual Developmental Disorders Theory, research and implications

Michal Al-Yagon | Malka Margalit

This book offers a comprehensive interdisciplinary review of scientific knowledge, national and international empirical research as well as practical implications regarding individuals with intellectual developmental disorders and their families. Through theoretical conceptualizations, in-depth analysis of recent studies that lead to interventions, clinical treatments and educational practices, the book synthesizes a broad range of major topics for students, researchers and professional who work with children, adolescents and adults with this disorder and their families.

About Shalem Foundation

The Shalem Foundation was founded more than three decades ago by the Federation of Local Authorities in cooperation with the Ministry of Welfare and Social Security in order to develop services for people with intellectual and developmental disabilities in the local community.

The Foundation's activities are guided by the vision that "a person with intellectual and developmental disabilities has the basic right to live a normal life in their natural environment, realize their potential, be an integral part of the social and cultural fabric of the community and have access to the labor market according to his or her abilities, desires and needs."

מאפשרת · מחברת · אחרת

איכות חיים לאדם עם מוגבלות
שכלית התפתחותית ברשויות המקומיות